

A KÖZIGAZGATÁSI SZERVEK SZEREPE NEMZETEINK ÉS NEMZETISÉGEINK NYELVÉNEK EGYENRANGÚ HASZNÁLATÁBAN

Hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek egyenrangú nyelvhasználata szocialista forradalmunk egyik legfőbb vívmánya és öngazgatású szocialista közösségünk építésének fontos tényezője. Számunkra ez korábban sem volt, és most sem csupán nyelvtudományi kérdés. Gyakran az össznemzetiségi viszonyok megnyilvánulási formája, de mindenkor és mindenképpen annak alkotórésze. Annál is inkább, mivel az egyéni és közös, a társadalmi kérdések megoldásából aktív részt vállaló dolgozó ember társadalmi-politikai és gazdasági helyzetének kialakításakor mindjobban előtérbe kerül a nyelvi egyenjogúság biztosítása is. Az egyenrangú nyelvhasználatot dolgozóink és polgáraink nemcsak egymással, de a társadalmi és alkotó munka valamennyi szervével és szervezetével is többfajta viszonyba kerülnek.

A nyelvi egyenjogúsággal jelentkező összetett viszonyok miatt szükség mutatkozott arra, hogy ezt a kérdést az alkotmányba foglaljuk. A JSZSZK 1963-ban életbe lépett alkotmánya ezen a téren már bizonyos megoldásokat ad. Az alkotmányhoz kapcsolódó későbbi alkotmányfüggelék pedig már részletes magyarázattal is szolgál a nyelvi egyenjogúságról. Különösen az 1978. évi XIX. alkotmányfüggelék.*

Az alkotmány 246. szakasza kimondja, hogy Jugoszláviában a nemzetek és nemzetiségek nyelve egyenrangú. Az alkotmány és a szövetségi törvények értelmében a JSZSZK területén a nemzetek és nemzetiségek nyelvének *hivatali* alkalmazása is egyenrangú.

Ami a nyelv egyenrangú hivatali alkalmazásának módját és feltételeit illeti a társadalmi-politikai közösségek területén, valamint az öngazgatási szervezetekben és közösségekben, az alkotmány meghatározza, hogy ezt törvénnyel, továbbá a társadalmi-politikai közösség alapszabály-

* A XIX. alkotmányfüggelék 3. pontja: „A nemzetiségeknek a köztársasági alkotmányból és törvényből eredő joga, hogy jogaik és kötelezettségeik megvalósítása során, valamint az állami szervek által vezetett eljárások során használják anyanyelvüket.”

zatával, a társultmunka-szervezetekbe és más öngazgatási szervezetekben, közösségekben öngazgatási aktusokkal kell szabályozni.

A nemzetek és nemzetiségek egyenrangú nyelvhasználatában, a legfőbb mércék meghatározásában is következetes az alkotmány. Így az alkotmány 214. szakasza leszögezi, hogy:

„A nyelvtudás és nyelvismeret hiánya nem lehet akadály a annak, hogy a polgárok és különböző szervezetek megvédjék, vagy megvalósítsák jogaikat és érdekeiket.”

Mindenki számára jelentős az a jog, hogy a bíróságon vagy más állami szerv előtt, a társultmunka-szervezetekben és más öngazgatási szervezetekben, közösségekben folyó eljárással, a tényállással, jogaival és kötelezettségeivel anyanyelvén ismerkedjen meg.

Ezt a rendelkezést a 171. szakasz még fokozottabban kihangsúlyozza: „A nemzetiségek tagjainak alkotmányos és törvényes joga, hogy jogaik és kötelezettségeik megvalósításakor használják anyanyelvüket és ugyanígy az állami szervek és szervezetek által vezetett eljárás is anyanyelvükön történjék...”

Szem előtt tartva az alkotmány fent említett rendelkezéseit A közigazgatási rendszer alapjairól, valamint a Szövetségi Végrehajtó Tanács és a szövetségi szervek munkájáról szóló törvény 14. szakasza a nemzetek és nemzetiségek egyenrangú nyelvhasználatának alapelveit a következőképp határozza meg:

„A végrehajtó és közigazgatási szervek az alkotmánnyal, a törvényvel és alapszabállyal összhangban munkájuk végzésekor kötelesek alkalmazni a Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi nyelvének egyenrangú használatát biztosító alapelveket.”

Ebből a meghatározásból kiindulva a szocialista köztársaságok és tartományok alkotmánya — igaz a területi jellegzetességből eredő némi különbséggel — ugyancsak meghatározzák a nemzetek és nemzetiségek kötelező egyenrangú nyelvhasználatát. Ezek a rendelkezések leggyakrabban a JSZSZK alkotmányának 171. szakaszával azonosak, vagy ahhoz hasonlóak. A Szlovén SZK alkotmányának 250. szakasza biztosítja az olasz és magyar nemzetiségek nyelvének a szlovén nyelvvel egyenrangú használatát azokon a területeken, ahol az említett nemzetiségek élnek. Kosovo Szocialista Autonóm Tartomány alkotmányának 5. szakasza pedig az albán, a szerbhorvát és török nyelv egyenrangú használatát szavatolja. A többnemzetiségű Vajdaságban szükség mutatkozott több nyelv egyenrangú használatának bevezetésére. A tartományi alkotmány 5. szakasza kimondja, hogy Vajdaságban egyenrangú a szerbhorvát, azaz horvátszerb, valamint a magyar, a szlovák, a román és a ruszin nyelv.

A szóban forgó alkotmányok afelől is rendelkeznek, hogy a társadalmi-politikai közösségek statútumai, a társultmunka-szervezetek és más öngazgatási szervezetek és közösségek általános öngazgatási aktusaikban rendezik az egyenrangúság kérdéseit, miközben meghatározzák az egyenrangú nyelvhasználat módját és feltételeit is.

Az alkotmányos alapelvekből és a Szövetségi Végrehajtó Tanács, va-

lamint a szövetségi közigazgatási szervek munkáját szabályzó törvény 14. szakaszából kiindulva az említett törvény második része pontosan meghatározza az egyenrangú nyelvhasználat módját a szövetségi szervek munkájában.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács és a szövetségi közigazgatási szervek ügyintézésében a hivatalos nyelv Jugoszlávia nemzeteinek nyelve, úgy ahogy azt a köztársaságok alkotmánya meghatározza, valamint a nemzetiségek nyelve, az említett törvény rendelkezéseivel összhangban. A dolgozók és polgárok, a társultmunka-szervezetek stb. hivatalos ügyintézéskor anyanyelvükön fordulhatnak a Szövetségi Végrehajtó Tanácshoz és a szövetségi közigazgatási szervekhez, azok pedig kötelesek azon a nyelven értekezni, amelyen az ügyfél hozzájuk fordult. Mindehhez csupán egyetlen előfeltétel szükséges, mégpedig, hogy a szóban forgó közigazgatási szerv székhelyén az illető nemzet vagy nemzetiség nyelve törvénnyel vagy a társadalmi-politikai közösség alapszabályzatával összhangban hivatali alkalmazásban van.

Jugoszlávia nemzetei és más nemzetiségei nyelvének az SZVT munkájában történő egyenrangú használatát közelebbről a tanács ügyrendi szabályzata határozza meg, a szövetségi közigazgatási szervek munkájában pedig az illető szervek belső szervezését szabályozó aktusok foglalják össze, az említett törvénnyel és az SZVT előírásaival összhangban.

Vajdaság Szocialista Autonóm Tartományban a lakosság nemzetiségi összetétele miatt* ez a kérdés sokrétűbb, s ezért a tartományi szervek az egyenrangú nyelvhasználat érdekében egyéb intézkedéseket is foganatosítottak.

Ennek eredményeképpen Vajdaságban számos szerv és szervezet összetétele a terület nemzetiségi összetételét tükrözi. Az alábbiakban közöljük a

a küldöttségek, a községi végrehajtó tanácsok és közigazgatási szervek nemzetiségi összetételének részarányát a lakosság nemzetiségi összetételéhez viszonyítva.

Nemzetiség	VSZAT lakosságának összetétele	Részarány a küldöttségekben	Részarány a-tp szervez.	Részarány a közigazg. szervekben.	Részarány munkások a közigazg.-ba
SZERB	55,7	59,2	56	66,5	64,8
HORVÁT	7,1	6,5	5,2	2,3	5
MAGYAR	21,7	20,5	25	16,6	15,3
SZLOVÁK	3,7	3,5	4,5	4,6	3,4
ROMÁN	2,7	1,6	2,6	2	1,7
RUSZIN	1,3	2,1	1,3	1,3	0,9
EGYÉB	7,5	6,6	5,4	6,7	8,9

* Az 1971. évi népszámlálás szerint Vajdaság lakosainak száma 1,952.533. Ebből 1,089.132, vagyis 55,8% szerb, 423.866, vagyis 21,7% magyar, 138.561, vagyis 7-10% horvát, 52.987 vagyis 2,7% román, 20.109 vagyis 1,3% ruszin, 36.416 vagyis 1,8% crnogorai, 16.527 macedón, 4,639 szlovén, 3,745 bolgár, 3,086 albán, 2,771 cseh és 3.702 egyéb nemzetiségű.

Az adatokból kitűnik, hogy a nemzetiségi aránnyal, amelyet közvetlenül a választások útján biztosítunk, nincs különösebb probléma. A közigazgatási szervek összetételében azonban mutatkozik némi eltérés a nemzetiségi összetétel arányától. Ezek az adatok — más adatokkal is kiegészítve — azt igazolják, hogy a közigazgatási szervek nem rendelkeznek megfelelő számú káderrel az egyenrangú nyelvhasználat biztosításához.

A Tartományi Képviselőház 1973-ban hozta meg a Nemzetek és nemzetiségek nyelvének a közigazgatásban történő egyenrangú használatának módozatairól szóló törvényt. A káderhiány miatt némely környezetben nem voltak meg a törvény teljességgel történő alkalmazásának, mindekelőtt pedig a hivatali ügyintézés és eljárás több nyelven történő levezetésének feltételei. A törvény ezért úgy rendelkezett, hogy a hivatali szervek levezethetik az eljárást az általuk meghatározott nyelven is, de ez az állapot nem tarthat tovább három évnél. Természetesen ez esetekben is biztosítani kell a fordítást, hogy az ügyfél könnyebben válóra válthassa érdekeit. Ily módon biztosítja a törvény a nemzetek és nemzetiségek nyelvének egyenrangú használatát az állami szervekben, az öngazgatási bíróságok, az öngazgatási jogvédőség, a társultmunka-szervezetek és más öngazgatási szervezetek és közösségek, a társadalmi szervezetek, az öngazgatási érdekközösségek, a polgárok egyesületeinek stb. munkájában. A tartományi szervek, illetve a tartományi jelentőségű és hatáskörű öngazgatási szervezetek és munkaszervezetek, kötelesek biztosítani a szerbhorvát, illetve horvátszerb, valamint a magyar, a román, a ruszin és a szlovák nyelv egyenrangú használatát, a községi hatáskörrel bíró szervek és szervezetek pedig a községi statútumban* egyenrangú nyelvként jóváhagyott nyelvek használatát. A törvény a községi és tartományi szerveknek az egyenrangú nyelvhasználat formáit is meghatározza. Ezek pedig: az ügyfél nyelven történő szóbeli és írásbeli értekezés, eljárás-levezetés, az előírások és egyéb aktusok megjelentetése, közzététel, a dogozók és polgárok számára fontos hivatali kiadványok megjelentetése, a fontosabb adminisztrációs tételek bejegyzése, a községi képviselő-testület üléseit előkészítő anyag megjelentetése stb.

A községi képviselő-testület és a társadalmi-politikai közösségek közgyűlésének és végrehajtó szerveinek munkájában az egyenrangú nyelvhasználat feltételeit és módját az ügyrendi szabályzat határozza meg.

A törvény külön részletezi az eljárás levezetésének kérdéseit. Az eljárást az ügyfél által meghatározott nyelven vagy ha több különböző anyanyelvű fél van, az általuk óhajtott nyelveken kell levezetni. Az eljárást vezető hivatali személy köteles az ügyféllel ismertetni, hogy mely nyelvek számítanak egyenrangúnak, és kérni az ügyfelet: Döntsön, hogy mely nyelven kíván részt venni az eljárás lebonyolításában.

Az eljárás levezethető egy nyelven is, ha ebben a felek megegyeznek.

* A községi statútumokban egyenrangú nyelvként tüntették fel: Pancsován a macedónt és Béla Crkván a csehet.

Ha az érdekelt felek három vagy ennél több nyelven kérik az eljárás lebonyolítását, de az illetékes szerv nem biztosíthat olyan hivatali személyt, aki jól beszél valamennyi nyelvet, az eljárást azon a nyelven vezetik le, amely mellett a legtöbben döntöttek. Ha a felek ebben nem tudnak megegyezni, az eljárás nyelvét az illetékes szerv határozza meg. Ilyen esetekben az eljárás lebonyolításához fordítót kell alkalmazni.

A törvény nyújtotta lehetőség azt jelenti, hogy az állami szervek előtt vagy az állami szervek által vezetett eljárás során a felek jogosan használhatják anyanyelvüket. Más szóval erre kötelesek is az állami szervek. Az ügyfél a hivatali alkalmazásban egyenrangúnak tekintett nyelvek közül bátran választhat.

A nemzetek és nemzetiségek nyelvi egyenrangúsága nem formális jog. Gyakorlásával a dolgozók és polgárok sikerrel valósítják meg az alkotmányból eredő egyéb — öniségazgatási, tájékoztatási stb. — jogukat. Ennek tükrében különösen fontos az állami közigazgatási rendszer alapszereiről szóló törvény 9. szakasza, mely szerint a közigazgatási szervek munkájukban és munkájukkal a dolgozók a polgárok, a társultmunkaszervezetek és más öniségazgatási szervezetek számára joguk sikeres megvalósításához kötelesek biztosítani a feltételeket, és segítséget nyújtani joguk és érdekek megvédésében is. A közigazgatási tevékenység ilyen meghatározásában kap igazi jelentőséget a nemzetek és nemzetiségek egyenrangú nyelvhasználata.

A dolgozók és polgárok joguk, kötelezettségeik és érdekek nagy részét az állami szervek által, azok közreműködésével valósítják meg. Nem mellékes tehát, hogy azon a nyelven tehetik-e ezt, amelyiket a legjobban ismernek. Ennek bizonyosságáról tanúskodik az adat, mely szerint Vajdaságban a felek 29 százaléka a nemzetiségi nyelvek egyikén fordul a közigazgatási szervekhez, ugyanakkor azonban az eljárásoknak csupán 12 százalékát vezetik le a nemzetiségi nyelvek valamelyikén. Ideje tehát felülvizsgálni, hogy mennyire készültek fel a közigazgatási szervek törvényes kötelezettségük teljesítésére. Világos ugyanis, hogy a közigazgatásnak nagy szerepe van a nyelvi egyenrangúság gyakorlati érvényesítésében. A helyzetfelmérés azt mutatja, hogy a nehézségek ellenére is alapszereiben véve megvalósulnak a törvényes rendelkezések. Természetesen sok mindent kell még tenniük a hivatali szerveknek a nyelvi egyenrangúság teljes mérvű alkalmazásáért. Tartományunk 251 közigazgatási szervéhez intézett körkérdésből kitűnik, hogy a magyar nyelven történő eljárás lebonyolítására a legtöbb szerv biztosította a kádereket, legrosszabb helyzetben pedig a szlovák és ruszin nyelv van. Ez utóbbi nyelvek hivatali alkalmazásában nagy gondot okoznak a szakkifejezések. Táblázatunk a közigazgatási szervek felkészültségét szemlélteti.

Nemzetiségi nyelv	A 251 szerv közül alkalmazza	Teljességgel		Részben		Nem alkalmazza	
		szám	%	szám	%	szám	%
		MAGYAR	208	77	37 ⁰ / ₁₀₀	83	40 ⁰ / ₁₀₀
SZLOVÁK	101	14	14 ⁰ / ₁₀₀	46	45,5 ⁰ / ₁₀₀	41	40,6 ⁰ / ₁₀₀
ROMÁN	66	2	3 ⁰ / ₁₀₀	45	68 ⁰ / ₁₀₀	19	28 ⁰ / ₁₀₀
RUSZIN	35	3	8,6 ⁰ / ₁₀₀	18	51,4 ⁰ / ₁₀₀	14	40 ⁰ / ₁₀₀

A káderek megfelelő elhelyezésével és átcsoportosításával sok szerv megoldotta az egyenrangú nyelvhasználat problémáját. A közigazgatási szervezetekben meg kell határozni azokat a munkákat és tennivalókat, amelyek a mindennapi munka és élet elválaszthatatlan velejárói, és ezek elvégzésében feltétlenül biztosítani kell az egyenrangú nyelvhasználatot. Tartományunk 251 közigazgatási szerve közül több mint 110 rendezte ezt átlagos aktusaiban, 146 szervben pedig már előirányozták a szükséges káderek alkalmazását. Valójában azonban mindössze 98 közigazgatási szervben vannak megfelelő arányban képviselve a nemzetiségi káderek.* 147 szervben bizonyos munkahelyek betöltésére a pályázati feltételek között szerepel az egyenrangúnak tekintett nemzetiségi nyelv vagy nyelvek ismerete is.

Bizonyos munkák sikeres elvégzése érdekében a közigazgatási szervezetekben műszaki megoldásokat alkalmaznak a felekkel valamely nemzetiségi nyelven történő értekezés megkönnyítése végett. A használatban lévő űrlapokra gondolunk,** amelyek legtöbbször kétnyelvűek. A kétnyelvű űrlap az ügyfél és a közigazgatási szerv számára is megkönnyíti a kérdés megoldását. Kétnyelvű űrlapot összesen 134 szerv alkalmaz. Ezek közül 94 magyar nyelven, 22 szlovák nyelven, 9—9 pedig román és ruszin nyelven.

A törvény*** gyakorlati alkalmazása azt igazolja, hogy az előírásokat lényegében betartják, az egyes szervek magatartásában azonban eltérések mutatkoznak.

Azt a szabályt, hogy az eljárás nyelvét az ügyfél választja, tartományunkban 166 szerv, vagyis 66,14⁰/₁₀₀ tartja be. Fordítót — az ügyfél kérésére — 178 szerv, azaz 70,9⁰/₁₀₀ biztosít. Az eljárás, nyelvén 90 szerv vagyis 36⁰/₁₀₀ vezet jegyzőkönyvet. Többynyelvű eljárás esetén 59 szerv (23,5⁰/₁₀₀) fordítja le valamennyi nyelvre a kijelentéseket és tanú-

* Hét községben minden szerv alkalmaz megfelelő számú nemzetiségi kádert, 20 községben a közigazgatási szervek többsége, míg 13 községben csak egyes szervek.

** Fogadóiroda, polgárjogi kérdésekkel foglalkozó szolgálat, anyakönyvvezető, adóhivatal, földmérő hivatal stb.

*** A különböző szervek, szervezetek és közösségek munkájában az egyenrangú nyelvhasználat módját meghatározó törvény.

vallomásokat. Tehát bőven akad még káderpolitikai problema a közigazgatásban.

A közigazgatási szervek rendszerint az eljárások során, ill. a szóban és írásban történő értekezéskor alkalmazzák a nyelvi egyenrangúságot. Ne tévesszük azonban szem elől az egyéb munkát és tevékenységet sem: a hivatalos és más jellegű kiadványokat, előírásokat, a küldöttségi ülések anyagának többnyelvű megjelentetését. Mindez alapos felkészültséget és fokozott munkát igényel a közigazgatástól. Ennek elvégzésére pedig több községben is fordítószolgálatot létesítettek. 26 község fordítószolgálatára eredményesen is dolgozik. A képviselő-testületi ülések előkészítő anyagát 17 községben fordítják le a statútumban egyenrangúnak meghatározott nyelvekre, 18 községben a Hivatalos Lapot, 23 községben pedig a tájékoztatási közlönyöket is megjelentetik a nemzetiségek nyelvén. Más szóval Vajdaságban a nyelvi egyenrangúság egyre inkább érvényesül a közigazgatási szervek munkájában.

Az említett intézkedések mellett azonban utalni kell még a több nyelven dolgozó káderek képzésére és alkalmazására is. Ezt a kérdést az oktatási rendszerrel és azoknak a kádereknek pótképzésével oldhatjuk meg, akik olyan munkahelyen dolgoznak, ahol előfeltétel a nemzetiségi nyelvismeret.

A tapasztalatok, valamint az alkotmányos, illetve törvényes rendelkezések kidolgozása a köztársasági és tartományi alkotmányban, illetve a közigazgatási szervek munkájáról szóló törvényben ugyanis feltételeket bizosít nemzeteinknek és nemzetiségeinknek arra, hogy az egyenrangú nyelvhasználat állandó gyakorlattá váljék közigazgatásunkban.

Rezime

Uloga uprave u ostvarivanju ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti

Pitanje ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti Jugoslavije predstavlja značajnu tekovinu socijalističke samoupravne zajednice. Ovo pitanje u našoj višenacionalnoj zajednici nije ni u prošlosti niti je danas samo lingvističko odnosno stručno pitanje, već društveno-političko.

Autor teksta govori o ustavnim i drugim zakonskim pretpostavkama koji obezbeđuju pravo narodnostima na upotrebu svog jezika u ostvarivanju svojih prava i dužnosti, kao i u postupku pred državnim organom i organizacijama koje vrše javna ovlašćenja.

U svojim razmatranjima autor nas upoznaje sa situacijom na ovom polju u Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Vojvodine navodeći neke ilustrativne statističke podatke. Navodeći neke dosada korišćene metode u ostvarivanju ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti, on daje i sugestije za dalji razvoj odnosa i uslova pomenutom polju.

Summary

The duty of public administration in realizing the equality of languages and alphabets of nations and nationalities

In Yugoslavia the matter of equality of languages and alphabets of nations and nationalities is an important heritage of the socialist selfmanagement community. In our multinational society it hasn't been just linguistic problem but a socio-political, too.

The author of this article is dealing with constitutional and other legal assumptions which reserve the right to our nationalities for using their languages when carrying out their rights and duties, participating in legal proceedings (with government organs or organizations of public services).

In his discussion the author presents us the situation in the Socialist Autonomous Province of Vojvodina, concerning this matter by giving some statistical datas. He also dives suggestions on the further developement of relations and conditions by citing some already tested methods of carrying out equality of languages and alphabets of nations and nationalities.

(A. L.)